

door hem 'romantisme' genoemd, en tegen realisme, dat de mens tot slaaf van de werkelijkheid maakt. Zo dachten trouwens ook Busken Huët, Pierson en Van Vloten erover, kortom, alle critici tot aan de beweging van Tachtig (151).

Evenwel, bij zijn 'eis dat de literatuur de werkelijkheid moet idealiseren' was 'Gunnings criterium ... uiteindelijk zijn eigen christelijk beginsel'. Dus moest hij zich keren *tegen het humanisme* (151), dat hij ontdekte toen P.A.S. van Limburg Brouwer als kersvers redacteur van *De Gids* de roman *Evangeline* van Elise van Calcar-Schiotling bekritiseerde. Hoewel hij geen van beiden persoonlijk kende voelde Gunning zich 'gegriefd door deze recensie' en nam het in zijn allereerste brochure, *Het Evangelie en het Gezellig verkeer*, 1855, vierkant op voor de aangevallene tegen het 'vrij algemeen heersend humanitarisme'.¹⁸ Het christendom is namelijk alzijdig, universeel. 'Het maakt de "vroolijke ontwikkeling van 's menschen natuur in alle richtingen" mogelijk' (153). Gunning ontleende deze houding aan zijn trouwe lectuur van Vinet, en met name aan diens visie op de 'humane betekenis van de *wedergeboorte*' (154). Deze is namelijk noodzakelijk 'voor "de herstelling van de, door de zonden bedorvene, menschelijke natuur tot datgene wat zij ... wezen moest"' (155).

Dit maakte het gevaar van subjectivisme echter bijzonder sterk. Vandaar dat Gunning zich weer meer op de studie, als wapen hiertegen, ging richten. Hij koos voor de *historische literatuurwetenschap* (157) zoals in Duitsland beoefend. Het zoeken naar eenheid en samenhang in de geschiedenis trok hem aan. Zo komt hij tot een *theologie van de geschiedenis*: Jezus Christus 'het beginsel en middenpunt der wereldgeschiedenis' (160 v.). Dit brengt hem in een ambivalente verhouding tot de moderne geschiedwetenschap. 'Enerzijds verdedigt hij het recht van de historisch-kritische methode, anderzijds verlangt hij naar een alomvattende gelovige wetenschap' (162). Op dezelfde manier kiest hij *tegen het materialisme* (162) in de 'Materialismusstreit' rond Vogt, Moleschott en Büchner: wetenschap behoort vrij te zijn, maar binnen eigen grenzen, dus geen aantasting van de zedelijkheid. Zijn vrees dat dit laatste zou plaatsvinden bracht hem in de buurt van de *organische natuurfilosofie* (165), ook wel de romantische genoemd. De wending voltrok zich zeer tot spijt van zijn broer Willem, de chemicus die bevoogding van de experimentele natuurwetenschap vreesde. Daarmee raakte Gunning los van zijn Utrechtse vriendenkring.

Hij vond echter een nieuwe, de broederkring *Ernst en Vrede* (168), en koos zo tevens beslist tegen de juridisch-confessionele richting. Hij wenste geen leerwillekeur, maar ook geen juridische leertucht.

18. De Lange (153, n. 66): "“Gezellig verkeer” betekent maatschappelijke omgang'. Humanitarisme heet bij Gunning ook 'valsche humaniteit' (ibid, n. 64). – Trouwe lezers van NRC-*Handelsblad* zullen hem uitstekend begrijpen!